

УДК343.13 : 343.573

Неманов А. Ю., здобувач кафедри
оперативно-розшукової діяльності
та спеціальної техніки ЛьвівДУВС

Поняття та зміст участі підрозділів оперативної служби МВС у протидії отриманню та наданню неправомірної вигоди

Стаття присвячена загальному огляду поняття та змісту участі підрозділів оперативної служби МВС України у протидії отриманню та наданню неправомірної вигоди та визначенню мети та основних завдань участі підрозділів оперативної служби МВС України у протидії вказаній категорії злочинів.

Ключові слова: отримання та надання неправомірної вигоди, підрозділи оперативної служби, участь, протидія.

Статья посвящена общему обзору понятия и содержания участия подразделений оперативной службы МВД Украины в противодействии получению и предоставлению неправомерной выгоды и определению целей и основных задач участия подразделений оперативной службы МВД Украины в противодействии указанной категории преступлений.

Ключевые слова: получение и предоставление неправомерной выгоды, подразделения оперативной службы, участие, противодействие.

The article is devoted to the overview of the concept and content of the participating units operational service of MIA of Ukraine in combating receiving and providing improper benefits and defining the goals and objectives of the main operational units participate Service Ministry of Interior of Ukraine in combating crimes specified category.

Key words: receiving and giving of an undue advantage, operational units of service, participation, opposition.

Актуальність теми. На сьогодні злочинність у сфері боротьби з отриманням та наданням неправомірної вигоди прийняла небезпечні масштаби і несе реальну загрозу розвитку й добробуту нації, а тому протидія їй має провадитися всіма доступними законними засобами. Важлива роль у цьому плані належить правоохоронним органам. Особливе місце серед органів, покликаних протидіяти отриманню та наданню неправомірній вигоді, належить підрозділам оперативної служби МВС України. Зазначені фактори обумовлюють значущість та актуальність цього дослідження.

Стан дослідження. Значний внесок у дослідження окремих аспектів протидії правоохоронних органів отриманню та наданню неправомірній вигоді в Україні зробили В.І. Антипов, І. Л. Близнюк, В.І. Василичук, О.М. Джу́жа, О.Ф. Долженков, В.В. Коряк, В.В. Лисенко, Д.Й. Никифорчук, В.Л. Ортинський, М.А. Погорецький, Г.В. Сальков, Л. П. Скалозуб та інші. Окремі питання участі підрозділів оперативної служби у боротьбі зі злочинністю за часи незалежності нашої держави досліджували А.А. Венедіктов, М.Л. Грібов, В.П. Сапальов, М.А. Погорецький, І.Р. Шинкаренко, І.І. Шинкаренко та інші.

Постановка проблеми. Однак у працях зазначених науковців оперативна служба МВС України не вивчалася як суб'єкт протидії отриманню та наданню неправомірної вигоди, не визначався зміст і не давалося поняття участі підрозділів оперативної служби у цій діяльності.

Науковий аналіз сучасної кримінологічної характеристики злочинності у сфері отримання та надання неправомірної вигоди свідчить про неадекватність засобів

боротьби з нею, що на практиці ускладнює чи робить неможливим своєчасне попередження, виявлення, та розкриття отримання та надання неправомірної вигоди. Подолання такої невідповідності потребує розробки теоретичних та правових основ протидії отриманню та наданню неправомірної вигоди, як діяльній системі, яка являє собою цілісне соціально-правове утворення, має свою індивідуальну внутрішню структуру та перебуває у взаємозв'язку з іншими діяльними системами (боротьба з організованою злочинністю, оперативно-розшукова діяльність, кримінальний процес).

Мета роботи: Визначити мету та завдання участі підрозділів оперативної служби МВС України у протидії отриманню та наданню неправомірної вигоди.

Виклад основного матеріалу. Обов'язковим внутрішнім структурним елементом протидії отриманню та наданню неправомірної вигоди, як і будь-якої діяльності є її суб'єкти [1 с.151.]. Аналіз норм Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції», дає підстави для висновку про те, що в число суб'єктів протидії отриманню та наданню неправомірної вигоди входять підрозділи органів внутрішніх справ, які мають право здійснювати оперативно-розшукову діяльність. До їх числа віднесено і підрозділи оперативної служби МВС України (далі ПОС МВС України).

Розкриття теоретичних питань участі підрозділів оперативної служби у протидії злочинам у вказаній сфері, потребує визначення сутності і змісту зазначеного поняття. Аналіз тлумачень слів «участь» і «протидія», які наводяться у Великому тлумачному словнику сучасної Української мови дає підстави зробити висновок про те, що основним змістом зазначених слів є діяльність. Так, участь подається як виконання разом з ким-небудь якоїсь роботи, здійснення якоїсь справи, спільна діяльність кого, - чого-небудь. Під протидією розуміється дія, що спрямована проти іншої дії, перешкоджає їй [7 с.1173]. Отже, можна стверджувати, що діяльність підрозділів оперативної служби та протидія отриманню та наданню неправомірної вигоди співвідносяться між собою як «частка» та «ціле». Водночас діяльність ПОС МВС України охоплює і інші сфери протидії злочинності, а тому з філософської точки зору, вона співвідноситься з її участю у протидії отриманню та наданню неправомірної вигоди, як «загальне» і «особливе».

Виходячи з цього, розкриття змісту участі підрозділів оперативної служби у протидії отриманню та наданню неправомірної вигоди в методологічному плані потребує, насамперед, визначення співвідношення діяльності ПОС МВС України та протидії зазначеним злочинами, що можливе лише через такі філософські категорії діалектики, як «зв'язок» і «відособленість», які являють собою універсальні форми відображення їхнього співвідношення, а також такі категорії, як «загальне», «особливе» й «одиничне».

З поняттям участі та категоріями «зв'язок» і «відособленість» тісно пов'язана така категорія як «взаємодія», що використовується нами для підкреслення того, що оперативна служба знаходиться в активних діяльничих зв'язках з іншими суб'єктами боротьби з отриманням та наданням неправомірної вигоди. Участь підрозділів оперативної служби у протидії отриманню та наданню неправомірної вигоди взагалі не виявляється можливою, без взаємодії з вказаними суб'єктами, оскільки їх повноваження не передбачають здійснення перетворювальних дій і мають лише інформаційно-пізнавальний характер. Протидія ж передбачає активну перетворювальну діяльність. Виходячи з викладеного саме взаємодія є основою участі ПОС МВС України у протидії отриманню та наданню неправомірної вигоди.

З філософської точки зору взаємодію слід розуміти як «філософську категорію, яка відображає особливий тип відношення між об'єктами, при якому кожний з об'єктів

діє (впливає) на інші об'єкти приводячи їх до зміни, і водночас зазнає дії (впливу) з боку кожного з цих об'єктів, що свою чергу зумовлює зміну його стану. Дія кожного об'єкта на інший об'єкт зумовлена як власною активністю об'єкта, виявом його динаміки, так і реакцією об'єкта на дію інших об'єктів (відгук або «обернена дія») [2, с.77]. Отже як бачимо взаємодія з філософської точки зору передбачає вплив об'єктів що перебувають у взаємодії один на одного, тісний взаємозв'язок між ними, їх зміни що є результатом взаємодії. Водночас для взаємодії підрозділів оперативної служби з іншими підрозділами органів внутрішніх справ є ще й такий елемент, як певна мета взаємодії. Адже якщо відсутня мета, то відсутня і сама взаємодія.

Тому на відміну від філософського визначення взаємодії ми маємо скоріше не об'єкти взаємодії, а її суб'єкти (оперативні підрозділи) які спільно діють для забезпечення певного результату (мети) взаємодії по відношенню певних об'єктів. З цих причин, військове визначення більше ніж філософське відповідає сутності взаємодії між оперативними підрозділами (у військовій справі під взаємодією розуміють погоджені дії підрозділів різних видів збройних сил в інтересах досягнення мети бою). Розрізняють взаємодію тактичну, оперативну і стратегічну [3, с. 211.].

Щодо взаємодії оперативних підрозділів під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, то її визначення можна знайти у працях О.Г. Лекаря. Він запровадив поняття взаємодії оперативних апаратів ОВС, під якою розумів спільні або погоджені за часом, місцем та метою дії двох і більше підрозділів (органів) щодо вирішення конкретних задач боротьби зі злочинністю [4].

Д.В. Гребельский розвиваючи це визначення вказує, що при цьому взаємодіючі органи здійснюють управління в одній галузі державної діяльності (боротьбі зі злочинністю), що функціонує з однією загальною метою [5, с.90].

О.М. Бандурка, визначає взаємодію в оперативно-розшуковій діяльності, як комплекс спільних, або узгоджених за часом і місцем дії кількох оперативних підрозділів по вирішенню певних завдань в боротьбі зі злочинністю спільними зусиллями [6, с.139 - 140].

Автори навчального посібника «Оперативне розпізнавання» під взаємодією розуміють засновану на законах і підзаконних нормативних актах погоджену за цілями, місцем, і часом діяльність незалежних один від одного підрозділів чи окремих працівників щодо поєднання можливостей, сил, методів і засобів, які є у їх розпорядженні для успішного проведення комплексу процесуальних, оперативно-розшукових, організаційно-технічних, профілактичних і інших заходів боротьби зі злочинністю [7].

Питанням взаємодії ПОС МВС України з іншими оперативними підрозділами у своїх працях приділяв увагу В.П. Сапальов. Вивчаючи діяльність співробітників підрозділів оперативної служби МВС України, він розумів під взаємодією, при здійсненні якої застосовуються оперативно-технічні заходи оперативною службою, сумісну організовану внутрішню та зовнішню діяльність підрозділів оперативної служби, оперативних та оперативно-технічних підрозділів, що ґрунтується на чинному законодавстві, узгоджену за метою, місцем і часом при чіткому розподілі обов'язків, узгодженні дій та централізованому керівництві, спрямовану на інтеграцію та концентрацію всіх сил і засобів для вирішення завдань протидії злочинності [22, с. 140].

Для того, щоб визначити поняття взаємодії ПОС МВС України з іншими суб'єктами протидії отриманню та наданню неправомірної вигоди, необхідно визначити специфічні риси цієї взаємодії, якими на наш погляд є наступні: мета взаємодії полягає у протидії

отриманню та наданню неправомірної вигоди; взаємодіючими суб'єктами є підрозділи оперативної служби та оперативні підрозділи, які здійснюють боротьбу з отриманням та наданням неправомірної вигоди; має місце чіткий розподіл обов'язків між оперативною службою та іншими взаємодіючими суб'єктами, відповідно до методів оперативно-розшукової діяльності які можуть ними використовуватися; об'єктами спільної діяльності є певні особи, приміщення, транспортні засоби або території, пов'язані з отриманням та наданням неправомірної вигоди.

Таким чином можемо зазначити, що взаємодія ПОС МВС України з оперативними підрозділами органів внутрішніх справ, які протидіють отриманню та наданню неправомірної вигоди – це їх спільна організована діяльність спрямована на вирішення конкретних завдань протидії отриманню та наданню неправомірної вигоди, заснована на законах та підзаконних нормативних актах, погоджена за часом, місцем і конкретними об'єктами, яка здійснюється у формі правових відносин, з чітким розподілом обов'язків між суб'єктами взаємодії відповідно до методів оперативно-розшукової діяльності які можуть ними використовуватися.

Поняття взаємодії підрозділів оперативної служби з підрозділами органів внутрішніх справ, які ведуть боротьбу з отриманням та наданням неправомірної вигоди та поняття участі ПОС МВС України у протидії даній категорії злочинів є тісно пов'язаними між собою, однак не є тотожними. З нашого погляду, поняття участі є більш широким, і вказує не тільки спільність дій з іншими суб'єктами, а й на те, що діяльність підрозділів оперативної служби є включеною у діяльнісну систему протидії отриманню та наданню неправомірної вигоди. Водночас участь ПОС МВС України у протидії отриманню та наданню неправомірної вигоди може бути здійснена тільки через взаємодію, що дає підстави для висновку, про те, що взаємодія є єдиною формою такої участі.

Діяльність підрозділів оперативної служби МВС України, будучи одним із структурних елементів зазначеної системи, має свою індивідуальну внутрішню структуру. Тому для визначення змісту й поняття участі ПОС МВС України у протидії отриманню та наданню неправомірної вигоди важливим є аналіз її структурних елементів, які за своїм змістом та формою можуть бути критеріями виявлення її співвідношення з будь-якими іншими видами діяльності, що є актуальним з точки зору методології наукового, правового й практичного вирішення досліджуваної проблеми. Структурними елементами змісту участі ПОС МВС України у протидії отриманню та наданню неправомірної вигоди, як і протидії зазначеним злочинами в цілому є: мета, завдання, дії, та суб'єкти.

Принципи, методи та функції, з нашого погляду, не є структурними елементами змісту участі підрозділів оперативної служби у протидії отриманню та наданню неправомірної вигоди, однак відіграють важливу роль у її функціонуванні, й характеризують внутрішні й зовнішні сутнісні ознаки цього виду діяльності й також можуть бути використані як критерії визначення її зв'язку та відособленості з іншими видами діяльності, що спрямовані на протидію отриманню та наданню неправомірної вигоди.

В етимологічному й семантичному значенні в українській мові мета визначається як «те, чого хтось прагне, чого хоче досягти; ціль» [7, с. 520].

У філософській та психологічній літературі «мета» визначається як один з елементів поведінки, свідомої діяльності людини, що характеризує передбачення в її мисленні результату діяльності та шляху його отримання за допомогою відповідних засобів; як ідеальний, насамперед, визначений результат людської діяльності, спрямований на перетворення дійсності відповідно до усвідомленої людиною потреби, що є безпосереднім

внутрішнім спонукальним мотивом людської діяльності; як вища форма інтеграції окремих людських дій, зусиль у складі культурних цінностей, у межах яких вони набувають свого змісту і призначення; як усвідомлений образ результату, що передбачається, на досягнення якого спрямована дія людини; як ідеально витриманий результат майбутніх дій та ін.

Завдання визначається як те, що хочуть здійснити [7, с. 284]; те, що вимагає виконання, вирішення; питання для вирішення; необхідність для суб'єкта здійснити в майбутньому певну діяльність.

Слід зауважити, що діяльність ПОС МВС України є включеною у протидію отриманню та наданню неправомірної вигоди, як елемент ще одної діяльнісної системи – оперативно-розшукової діяльності. Відповідно мета участі підрозділів оперативної служби у протидії отриманню та наданню неправомірної вигоди повинна знаходитись в межах мети оперативно-розшукової діяльності. Провівши глибокий теоретичний аналіз, ми дійшли висновку, що метою оперативно-розшукової діяльності є попередження й припинення правопорушень, відповідальність за які передбачена КК України, та сприяння оперативно-розшуковими засобами реалізації мети й завдань кримінального судочинства [215]. Це дає підстави висунути припущення про те, що метою участі підрозділів оперативної служби у протидії досліджуваної категорії злочинів є попередження і припинення правопорушень пов'язаних з отриманням та наданням неправомірної вигоди, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, та сприяння оперативно-розшуковими засобами реалізації мети й завдань кримінального судочинства. Крім того, на мету участі підрозділів оперативної служби у протидії отриманню та наданню неправомірної вигоди вказує значення самого слова «протидія» – спрямовувати дію проти кого-, чого-небудь, діяти всупереч комусь, чомусь; спрямовувати проти іншої дії. Отже в даному випадку під метою діяльності є протидія злочинності у сфері отримання та надання неправомірної вигоди.

Однак діяльність оперативної служби спрямована лише на отримання та передачу інформації, необхідної для протидії злочинності, вона носить виключно пізнавальний характер. Підрозділи оперативної служби самостійно не попереджують не припиняють і не розкривають злочинів, вони не уповноважені заводити оперативно-розшукові справи та займатися їх реалізацією. Подолання отримання та надання неправомірної вигоди шляхом лише пізнавальної діяльності, на наш погляд не є можливим. Діяльність що має своєю метою подолання кого-, чого не-будь повинна мати активний перетворювальний характер.

Водночас слід наголосити на тому, що оперативна служба лише приймає участь у досягненні зазначеної мети за допомогою виконання специфічних завдань. Виходячи з аналізу нормативних документів, які регламентують діяльність ПОС МВС України та Наказу МВС України №769 від 03.09.2012 «Про організацію діяльності підрозділів державної служби боротьби з економічною злочинністю Міністерства внутрішніх справ України» [8], ці завдання полягають у негласному, конспіративному збиранні інформації, щодо подій, фактів та осіб пов'язаних з підготовкою та вчиненням отримання та надання неправомірної вигоди та передача цієї інформації суб'єктам, що уповноважені на її використання. Разом з тим гласні підрозділи органів внутрішніх справ, заради досягнення мети подолання злочинів досліджуваної категорії, також можуть виконувати завдання з негласного конспіративного отримання необхідних для цього відомостей. Адже завданнями оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб і груп, відповідальність за які передбачена КК України, встановлення й розшук таких осіб та груп для досягнення мети оперативно-

розшукової діяльності, а також мети й завдань кримінального судочинства.

Таким чином, мета та завдання участі ПОС МВС України у протидії отриманню та наданню неправомірної вигоди є спільними з метою діяльності та окремими завданнями органів внутрішніх справ зобов'язаних протидіяти отриманню та наданню неправомірної вигоди і є критеріями їх зв'язку.

Важливим елементом у структурі участі підрозділів оперативної служби у протидії отриманню та наданню неправомірної вигоди, що виражає її активний діяльнісний аспект, є певні дії, як елементарні діяльнісні акти, які у своїй сукупності будучи узгодженими, взаємопов'язаними й поєднаними між собою загальними метою та завданнями утворюють оперативно-розшукові заходи: візуальне спостереження, оперативна установка та оперативний пошук. Ці заходи є тим засобом, за допомогою якого функціонують об'єктно-суб'єктні відносини цього виду діяльності, здійснюється реалізація його завдань, її цілі перетворюються на результати.

Аналіз сутності оперативної установки та оперативного пошуку за їх нормативними визначеннями, дає підстави для висновку про те, що їх суб'єктами в системі МВС можуть бути лише підрозділи оперативної служби. Це дозволяє використовувати їх як критерій відособлення участі ПОС МВС України від участі інших суб'єктів у протидії отриманню та наданню неправомірної вигоди.

Візуальне спостереження, оперативна установка та оперативний пошук носять інформаційно-пізнавальний характер і можуть бути включені як елементи у систему протидії отриманню та наданню неправомірної вигоди лише за допомогою інших актів діяльності, які ми визначаємо як оперативні організаційно-управлінські заходи, що проводяться для самозабезпечення функціонування оперативно-розшукової діяльності, як самостійної державної діяльнісної системи, а також здійснення оперативно-розшукових заходів. Саме завдяки організаційно-управлінським заходам відбувається взаємодія ПОС МВС України з підрозділами державної служби по боротьбі з економічними злочинами, підрозділами по боротьбі з організованою злочинністю та іншими оперативними підрозділами органів внутрішніх справ.

Висновок. Підводячи підсумки можемо зазначити, що участь ПОС МВС України у протидії отриманню та наданню неправомірної вигоди – це діяльність підрозділів оперативної служби та їх посадових осіб, що здійснюється у встановленому законом та підзаконними нормативними актами порядку, спрямована на негласний, конспіративний збір інформації щодо подій, фактів та осіб пов'язаних з підготовкою та вчиненням отримання та надання неправомірної вигоди, шляхом здійснення оперативно-управлінських заходів, візуального спостереження, оперативних установок, та оперативного пошуку з метою попередження, припинення та розкриття зазначених злочинів уповноваженими на те підрозділами органів внутрішніх справ.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Погорецький М.А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі: Монографія / М.А. Погорецький. – Х. : Арсіс ЛТД, 2007. – 573 с.
2. Філософський енциклопедичний словник. – К. : Арбіс. – 2002 – 742 с.
3. Советский энциклопедический словарь / Гл. ред. А.М. Прохоров. – 2-е изд. – М.: Советская энциклопедия, 1983. – 1600 с.
4. Лекарь А.Г. Предотвращение преступлений органами охраны общественного порядка: Дис...д-ра юрид. наук: 12.00.09. / А.Г. Лекарь – М., 1967. – 308с.

5. Гребельский Д.В. Теоретические основы и организационно-правовые проблемы оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел. / Д.В. Гребельский – М.: Академия МВД СССР, 1977. – 463 с.

6. Бандурка О.М. Оперативно-розыскува діяльність. Частина I: Підручник. / О.М. Бандурка – Х.: НУВС, 2002.-336 с.

7. Некрасов В.А. Оперативне розпізнавання: [монографія] / [В.А. Некрасов, В.Я. Мацюк, Н.С. Філіпенко, Л.В. Родинюк], - КНТ. – К.: 2007. – 216 с.

8. Наказ МВС України №769 від 03.09.2012 «Про організацію діяльності підрозділів державної служби боротьби з економічною злочинністю Міністерства внутрішніх справ України» [Електронний ресурс] / Верховна Рада України: Законодавство. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1588-12>

УДК 342.745

Гузенко К. О., здобувач НАВС

Теоретичні та практичні аспекти визначення змісту компетенції органів внутрішніх справ в умовах надзвичайних ситуацій

У статті проаналізовано навчально-методичну, довідкову та наукову літературу, а також норми чинного законодавства із метою дослідження теоретичних та практичних аспектів змісту компетенції органів внутрішніх справ в умовах надзвичайних ситуацій. Особливу увагу звернуто на аналіз повноважень, які мають органи внутрішніх справ із метою реалізації окремих функцій, зокрема: охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, забезпечення безпеки дорожнього руху, здійснення санітарно-карантинних заходів, охорони зони відчуження.

Ключові слова: адміністративна діяльність; надзвичайна ситуація; органи внутрішніх справ; теорія; практика, функції, громадський порядок, санітарно-карантинні заходи, зона відчуження, охорона.

В статье проанализированы учебно-методическую, справочную и научную литературу, а также нормы действующего законодательства с целью исследования теоретических и практических аспектов содержания компетенции органов внутренних дел в условиях чрезвычайных ситуаций. Отдельное внимание обращено на анализ полномочий, которые имеют органы внутренних дел с целью реализации отдельных функций, в частности: охраны общественного порядка и обеспечения общественной безопасности, обеспечение безопасности дорожного движения, осуществление санитарно-карантинных мероприятий, охраны зоны отчуждения.

Ключевые слова: административная деятельность; чрезвычайная ситуация; органы внутренних дел, теория; практика, функции, общественный порядок, санитарно-карантинные мероприятия, зона отчуждения, охрана.

The article analyzes the training-methodical, reference and nonfiction, as well as current legislation in order to investigate the theoretical and practical aspects of the content of the internal affairs of competence in emergency situations. Special attention is paid to the analysis of the powers that have the bodies of internal affairs in order to implement certain functions, such as: protection of public order and public safety, traffic safety, the implementation of sanitary and quarantine measures, the protection of the exclusion zone.

Key words: administrative activities, emergency, internal affairs bodies, theory, practice, function, public order, health and quarantine measures, the exclusion zone, security.

Постановка проблеми. Набуття незалежності Україною зумовило органи державної влади забезпечити реалізацію заходів із розробки та прийняття відповідних правових актів, норми яких регулюють різні види суспільних відносин у державі, а зокрема суспільні відносини, які виникають у разі виникнення надзвичайних ситуацій природного,